

bedsmænd, der i Sønderjylland stod midt i alt det nye.

Pr. 1. januar 1934 blev Stemann amtmand på Bornholm, hvor han under og efter besættelsen på grund af øens isolerede beliggenhed kom til at spille en dominerende rolle. Fremover vil hans erindringer fra disse år være et vigtigt kildekrift – måske ikke mindst det eksemplar af dem, der med adgangs klausul er deponeret i Rigsarkivet, og som er adskilligt fyldigere end dem, der her er offentliggjort. I sin form er Stemann først og fremmest embedsmanden, der aflægger en rapport. Han vil ikke misforstås eller gøre sig skyldig i reelle fejl, og alle vigtige punkter forsynes derfor med – ofte lange – direkte citater af indberetninger og breve. Embedsmand var han også i den forstand, at han gennemførte i alle situationer, selv de værste, at reagere som sådan. En henvendelse til den tyske inselkommandant af 16. april 1945 i anledning af udvidede tyske befæstningsarbejder er i denne henseende – krigen var lige uden for døren – helt ud vidunderlig. I øvrigt er skildringen af de sidste faser af den tyske besættelse med den totale usikkerhed over for, hvad der skulle ske, af betydelig virkning.

Som bekendt blev Bornholm det eneste danske område, der fik russisk besættelse, og amtmandens erindringer fra disse måneder må derfor påkalde særlig interesse. Misundelsesværdig var hans stilling ikke, og han blev efter egen formening bakket elendigt op af centraladministrationen. Både Christmas Møller og Gustav Rasmussen får i den anledning et par kraftige sandheder med på vejen. Kontakten med russerne blev i formen gennemført med samme konsekvens, som tilfældet havde været med tyskerne; men den var præget af adskillig større selskabelighed, en tid endog domineret deraf. Der er mange morsomme træk fra russertiden, som på den anden side hvert øjeblik lige-

som har været på nippet til at »vippe over« og blive årsag til adskillig besværlighed.

På trods af de mange citater og andre forsøg på at gennemføre korrekthed er amtmand Stemanns erindringer naturligvis højst subjektive, som erindringer *må* være det. Men som et personligt vidnesbyrd om en embedsmands tilværelse i en tid, der lå uden for alt, hvad nogen dalevende havde kendt, er de særdeles værdifulde, og ringere bliver de ikke af, at de deres emne til trods er letlæselige og fornøjelige.

Finn H. Lauridsen.

Bertel Dahlgaard: Kamp og samarbejde. Nærbilleder af politik og politikere gennem 40 år. (Forlaget Fremad, 1964). 174 s.

I en forbemærkning til bogen skriver forfatteren bl. a., at erindringerne »er nedskrevet med det formål at kaste strejflys over politiske begivenheder, som måske kan påkalde interesse hos mennesker, hvem kendskabet til Danmarks nyere historie er af værdi«. Set på denne baggrund er formålet nået; fra en række områder af det politiske liv fra 1920 til de sidste år fortælles der om begivenheder og personer. I et par indledende kapitler fortælles om forfatterens barndom og ungdom, hvorefter det politiske begynder; hovedvægten er her lagt på tiden efter 1945. Bortset fra nogle enkelte sider er det meste af bogen samlet om centrale begivenheder i periodens historie; men da forfatteren øjensynlig ikke har lyst til at bringe detaljerede beretninger, bliver det for det meste til velkendte elementer af de forskellige begivenheder, hvortil ofte føjes Dahlgaards syn på dem i almindelighed. Det gør nok bogen til udmærket læsning for interesserede, men det gør den ikke til noget indholdsrigt historisk kildekrift. Hvad der også mangler i bogen er miljøskildringer; rigsdagsarbejdet, mini-

stergerningen, livet i partiet og forholdet til dette, finansudvalgets virke er eksempler på emner, som sikkert med udbytte kunne have været taget op.

Generelt må man beklage, at bogen trods forfatterens mangeårige nøgleposition og hans stærke interesse for det politiske livs funktion ikke er blevet mere givtig for historikeren.

Vagn Dybdahl.

E. Dige: Politisk revy på langs og tværs. (Gad, 1964). 215 s.

Departementschef E. Dige i Finansministeriet har her publiceret dels erindringer, dels iagttagelser af og tanker om politiske problemer. På grund af erindringsstoffet skal bogen omtales her; men desværre indtager det en meget beskedent plads i bogen, kun godt en snes sider. På disse præsenteres dog kort den personlige baggrund for en af vor tids fremragende embedsmænd, alene derved får de værdi. I dette afsnit indgår også et stykke om departementschefstyret 1943-45, et emne, som også tages op i et senere kapitel. Begge steder bringes værdifulde generelle karakteristikker og konklusioner, men ikke konkrete oplysninger. Bogens øvrige indhold er afsnit om centraladministration, organisationerne, en række fundamentale problemer i demokratiet og i kulturlivet; udgangspunkterne er historisk betingede, og selv om den aktuelle argumentation vidner om erfaring og indsigt fremføres der dog næppe noget, som ikke kendes fra den politisk-videnskabelige litteratur.

Vagn Dybdahl.

Tage Kaarsted: Regeringskrisen 1957. En studie i regeringsdannelsens proces. Udg. af Institut for presseforskning og samtidshistorie. (Universitetsforlaget i Aarhus, 1964). 194 s.

Der hører vovemod til at give sig i kast med et så vanskeligt og kompli-

ceret samtidshistorisk emne som trekantregeringens tilblivelse i 1957. Men Tage Kaarsteds dristighed har fået sin belønning. Hans bog er blevet et særdeles vellykket bidrag til den samtidshistoriske forskning herhjemme – ikke blot fordi den fremlægger meget og vigtigt stof, men også fordi den betyder et nybrud med hensyn til emnevalg i vor politiske historieskrivning.

Kaarsted har undfanget ideen til arbejdet, mens regeringskrisen i 1957 stod på, og han begyndte indsamlingen af kildestoffet med det samme. Dette første materiale bestod af pressestof, og senere har Kaarsted suppleret det ved at foretage en systematisk og tidkrævende indsamling af oplysninger hos politikere, embedsmænd og pressefolk, der måtte formodes at kunne give bidrag til oplysning af begivenhederne omkring regeringskrisen i maj 1957. Desuden har Kaarsted haft adgang til partiprotokoller, dagbøger og samtidige noter.

Der er altså tale om et stykke samtidshistorie i egentligste forstand. Ikke blot analyseres et begivenhedsforløb, som ligger os meget nær i tid, men Kaarsted har også i vidt omfang selv måttet skabe sig sit kildemateriale, og han har da støttet sig på de endnu levende aktørers og iagttageres erindringer. Netop disse elementer i forskningsprocessen karakteriserer mere end noget andet samtidshistorikerens særlige situation.

Her ud fra giver sig også samtidshistoriens særegne problemer og muligheder. Det er klart, at nærheden i tid gør det vanskeligt på traditionel historisk måde at føle en distance til de behandlede problemer. Tilmed er spørgsmålene omkring en regeringsdannelse af en art, som det altid vil være vanskeligt at komme til bunds i. Der afsættes kun i begrænset omfang kildemateriale omkring disse problemer, bl. a. fordi forhandlingerne foregår mundtligt i mere eller min-